

TEJET ADÓ ÁLLATFAJOK III.

ÓVILÁGI TEVEFÉLÉK

Dr. Kenéz Árpád
Állattenyésztési
Teljesítményvizsgáló Kft.

Bevezetés

2024 a Tevefélék Nemzetközi Éve volt, így ezt az esztendőt ezekkel az állatokkal zárjuk. Már csak azért is, mert tej- és húshasznosításuk miatt, valamint az egyre inkább melegedő klímánk miatt is egyre gyakrabban merül fel a nevük az állattartók körében.

A világ több pontján találkozhatunk tevefélékkel. Mind az óvilági, mind az újvilági fajaikkal. Többes hasznúak, így elsősorban gazdasági jelentőségük miatt, azaz húsukért, tejükért, hátasként (versenyek is), igahordóként, de kedvtelésből is tartják a különböző fajokat, sőt cirkuszi előadásokon is láthatjuk őket.

Jelen cikkben mintegy gondolatébresztőként az óvilági tevéket, a velük kapcsolatos érdekességeket igyekszem áttekinteni, különös tekintettel a tejtermeléssel kapcsolatos információkra.

A tevefélék ősei Észak-Amerikában jelentek meg az eocén idején, a pleisztocénban pedig sok fajuk élt világszerte. A tevékre (*Camelus spp.*) számos olyan tulajdonság jellemző, amely más fajokra alig vagy egyáltalán nem. Ezek teszik lehetővé, hogy akár az afrikai száraz, meleg sivatagokban vagy akár az ázsiai hűvös és száraz sivatagi területeken tapasztalható viszontagságokat is könnyedén átvészeljék. Ezek a körülmények számos kihívást jelentenek az állatok

számára, kezdve az erős napsütéssel, a forró homokkal és a kevés legelínivalóval. A testhőmérsékletük 34 és 41 Celsius között változik egy napon belül, a vörös vérsajtjeik ovális alakúak, ami a víz tárolásával áll összefüggésben. Táplálkozási szokásaik is nagyon eltérőek a többi növényevőhöz viszonyítva. Lágyszerű és fászszerű növényekből álló étrendjük van (ami a sivatagos részen megterem...). Szeretik a rostban gazdag, de fehérjében szegény cserjéket, szűrő növényzetet (pl. kaktuszok) is elfogyasztani. Sokszor szívesebben választják ezeket, mint a lágyszerű fűféléket. A hasított ajkai, a fogai mind elősegítik ezek legelését és elfogyasztását. Méregtelenítési képességeik nagyon jók. Emésztőszervrendszerük a kérődzőkéhez hasonló, de attól eltér, így gyakran nevezzük a tevefélét álkérődzőnek. Gyomruk három részre osztható (C1, C2, C3), amelyből az első szakasz a bendőnek felel meg, a második szakasz a recésgyomor, a harmadik pedig szásrétű és az oltó közösen. A szásrétű tulajdonságai csak redők formájában találhatók meg. A tevék gyomrának vízdinamikája egészen más, mint a kérődzőknél, amely szintén elősegíti a száraz és víznélküli környezetben való túlélést.

A vércukorszintjük kétszerese a kérődzőkéhez viszonyítva. Az emlősök között egyedülálló módon csak

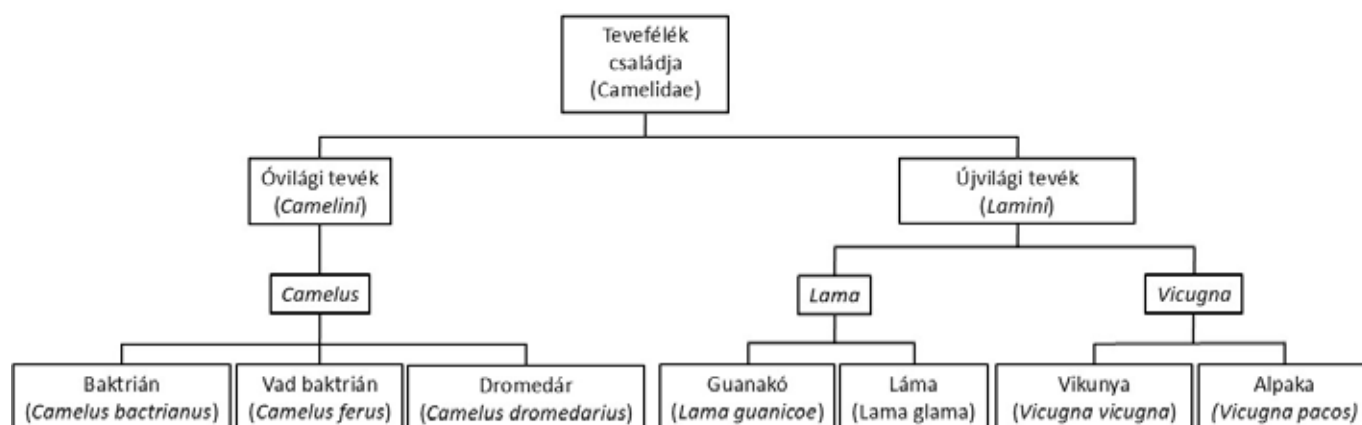

a tevék tudnak nehézláncú antitesteket előállítani, a könnyűláncú antitestek pedig teljesen hiányoznak.

A tevéfélék jellegzetessége a lábujjaikat összekötő és bevonó rugalmas talppárna, amely a homokon és sziklás terepen való közlekedést segíti elő. A párosujjú patások (Artiodactyla) legkorábban elvált alrendje párnástalpúak néven (Tylopoda). Nem csak a lábujjak utolsó perce, hanem az eggyel hátrébb lévő is a földhöz ér, rendes pata azonban nem fedi őket, csak egy felgömbült köröm. A tevék lábára gyakran bőrből készült bocskort tesznek, mert a normális patával ellentétben nagyon sérülékeny. Továbbá bizonyos testrészeiken

(szügy, könyék, térd és csánk) elszarusodott képletek (bőrkeményedések) is találhatóak, amelyek értelemszerűen a felállás, lefekvés közbeni mozgással állnak összefüggésben.

Púpjaik vonatkozásában általános tévhit, hogy azokban vizet tárolnak, ugyanakkor a valóság az, hogy nagy mennyiségű zsír az, ami itt elraktározásra kerül, és akár a hetekig tartó élelem- és vízhiányt is képesek tolerálni. A vizeletük rendkívül sűrű. Orraik és füleik zárhatók, szemükön egy rugalmas hártya található, szemöldökük bozontos. Mindezekkel a homokviharak ellen védekeznek.

1. ábra: A tevéfélék családjának fajtái

A nemek megnevezése egyes nézetek szerint a lóféléknél használt rendszert követi, de mások, főként külföldi irodalmak szerint a szarvasmarhánál használatos nomenklatúrát kell alkalmazni, így találkozhatunk tevecsdör, tevekanca, tevecsikó, tevecika, tevetehen és teveborjú kifejezésekkel is. Régi

irodalmakban vegyes említést is találunk: „A tevekanca nagyon szereti a borját; ha ez eltéved, fáradhatatlanul szalad utána, míg megtalálja. Ha látja, hogy elhullott, több napon és éjen át hangosan óbégat utána, miközben szemeiből könny-ár patakzik.” (Szalai 1917).

Dromedár

Az egypúpú teve, vagyis a dromedár az óvilági tevéfélék három faja közül az Afrikában és az Arab-félszigeten terjedt el leginkább. Tulajdonképpen egy háziastított fajról van szó. Több országban meghonosították: Ausztrália, Észak-Amerika, Spanyolország. Az viszont egyértelmű, hogy a nedves, párás környezetet nem kedveli, és a bőségesnek tűnő táplálék és ivóvíz ellenére állapota ilyen körülmények között gyorsan leromlik. A dromedár marmagassága elérheti a 2 métert is, értelemszerűen a feje és a púpja is ennél magasabban helyezkedik el. A testhossza 3-3,5 méter is lehet. Súlya a 300-700 kg. Hatalmas állatról van szó tehát. Több fajtáját tenyésztik Afrika különböző országaiban. Elkülöníthetők háttas és teherhordó típusok. Ezek testalkata és végtaghossza is eléggé eltérőek. Színük a klasszikus teveszíntől (tevebarna) a vörösön át a feketéig változhat, sőt a fehér és a foltos egyedek sem

ritkák. A színek eltérő jelentéssel és minőséggel bírnak egyes országokban. Szőre lágy, gyapjas, a nyak elülső és hátsó részein, valamint a púpon hosszabbra nő. Olykor változatos, törzsi mintákat vágnak bele.

1. kép: Dromedár kanca csikójával (Forrás: Pixabay)

Feje lószerű, szarv nélküli, fülei kicsik, kerekdedek. Tarkóján mirigyek találhatók, amelyek a bikáknál párzáskor sűrű, bűzös folyadékot termelnek. Nyaka hosszú, teste minden irányból gömbölyded, a púp gúla alakú és bőséges táplálék esetében felfelé áll, mérete megnő. Mozgása ugyan esetlennek tűnik, de kitartóan és egyenletesen tud haladni, sőt ügetve napokon keresztül azonos teljesítményt tart. Hatalmas távolságokra eljuthatnak néhány nap leforgása alatt. Ezen tulajdonságát a katonai hadtestek is kihasználták a történelem során. A vizet nem kedveli, úszni szinte alig tud. Hangja torokhang, hörgés és ordítás keveréke. A leírások tanúsága szerint a párzási időszakban a csődör teljesen elveszíti a fejét, és nehezen kezelhetővé válik. Ilyenkor fokozott óvatossággal kell megközelíteni ezeket a jószágokat. Támadás gyanánt rúg, harap, nyakával odavág. A hímek virtuskodása a nőstényekért szintén nagyon látványos. Ilyenkor egymást nyakukkal próbálják meg leszorítani, megütni, megharapni. Ezt kihasználva pl. Törökországban tevéviadalokat is szerveznek. Jellegzetes szervük a dulla, amely egy rózsaszín, a szájból kiölthető hangzacskó, amit a hímek felfújnak és mutogatnak a dominancia jelképeként. Egy hímhez 6–7 nőstény tartozik egy csapatban. A vemhességi idő kb. 11–13 hónap. Általában egy csikó születik, amely nagyon gyorsan gyarapodik. Főként Észak- és Kelet-Afrikában tenyésztik nagy számban, sok esetben még a transzhumansz pásztorkodáshoz hasonló legeltető rendszerben (pl. beduinok által). Ugyanakkor az Arab-félszigeten már egészen modern fejőházas technológiákkal is találkozhatunk, így pl. az Egyesült Arab Emírségekben, Dubajban a 2000-es évek elején jött létre az első és a mai napig a legnagyobb üzemi dromedár tejelő tenyészet, amelynek kiépítéséhez a magyar állatorvos házaspár dr. Nagy Péter és dr. Juhász Judit adta a szakmai tudást. A telep állattenyésztési irányítását is ők végzik mind a mai napig. A tapasztalataikat pedig igyekeznek hazai kutatásokhoz is felhasználni, így több magyar egyetem szakembereivel dolgoznak együtt: Széchenyi Egyetem mosonmagyaróvári Albert Kázmér Kara, Semmelweis Orvostudományi Egyetem. A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Szent István Biztonságkutató Központjához tartozó Trópusi és Szubtrópusi Fejlesztési Divízió kutatói is részt vesznek különböző tevékutatással kapcsolatos projektekben. Képzéseket és szaktanácsadást végeznek a Csádi Köztársaságban létrehozott Nemzeti Állattenyésztési Kutatóintézet (IRED) szakemberei számára. Az intézet kiemelt figyelmet fordít a dromedár tenyésztésére,

takarmányozási- és tartástechnológiáját célzó kutatásokra, mivel az országban mintegy 10 millió dromedárt tartanak, és a tejtermelés a jövőre nézve komoly gazdasági vonatkozású lehet.

Az dromedárok jól alkalmazkodnak a modern, különböző mértékben robotizált és automatizált rendszerekhez, habár egy ilyen kiépítése és üzemeltetése nagy kihívásokat jelent, hiszen az állatok mérete és alakja merőben más, mint a szarvasmarháké, és a tőgyük mérete, a tőgybimbók alakja és mérete sem annyira homogén, mint a régóta tenyésztett tejhasznú fajták esetében. Az üzemi körülmények között tartott tevék napi fejési átlaga 7–8 kg/nap, de nem ritka a 10 kg feletti és a 20 kg-mot megközelítő teljesítmény sem. A laktációs termelést 10 hónapra adják meg.

2. kép: A dromedárok egyedi jelölését a füljelzőkön túl billogokkal is végzik (Fotó: Halász A.)

Tunéziában pl. tevé termékpálya-fejlesztési programot is indítottak állami szinten, amelynek ugyan a tevehúselőállítás az elsődleges alanya, de a megtermelt tej vonatkozásában is érdekes lehet, ugyanis a tej önköltségi ára relatíve alacsony, és a kistermelők extenzíven tartott állatainak tejéért a nagyvárosokban sokkal magasabb árat lehet kérni, mint vidéken, ráadásul a tartástechnológiával az ökológiai egyensúly is fenntartható, és más fajok tartása ezeken a területeken nem megoldható.

Üzemi takarmányozásunk vonatkozásában a lucernán túl pedig olyan növényfajokkal is számolhat a szakember, mint a Guinea-fű (*Panicum maximum*), cirokfélék (*Sorghum spp.*), a Maralfalfa, /az elefántfű (*Pennisetum purpureum*) és az indiai díszköles (*Pennisetum glaucum*) hibridje/, a gyapot (*Gossypium spp.*) és földimogyoró pogácsa (*Arachis hypogaea*). A dromedárok 80%-a Afrikában található (Csád – 8 millió, Szomália – 7,3 millió, Szudán – 5 millió, Kenya – 4,7 millió, Niger – 2 millió). Ázsiában Pakisztánban van a legtöbb dromedár (kb. 1 millió). Kb. 500.000 egyed található az Egyesült Arab Emírségekben, Szaúd-Arábiában és Mongóliában is.

